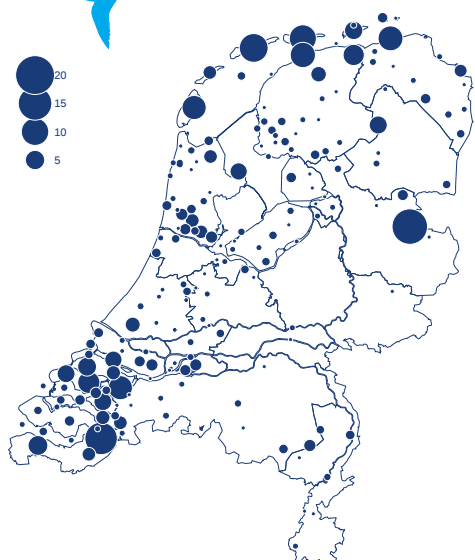
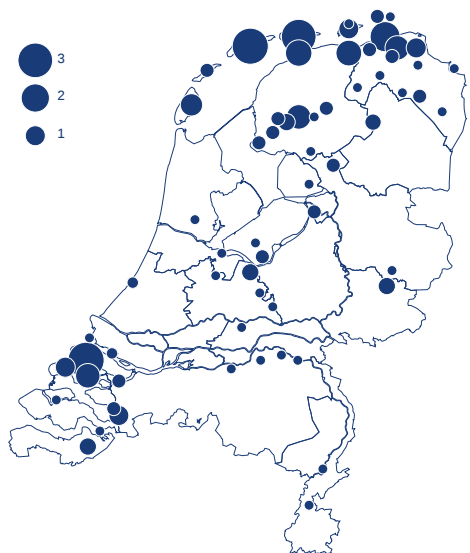

Figuur 1. Gemiddelde verspreiding van Blauwe Kiekendief tijdens de midwintertellingen in januari 2000-2002.

Figuur 2. Gemiddelde verspreiding van Ruigpootbuiserz tijdens de midwintertellingen in januari 2000-2002.

Roofvogels in de midwintertelling

Tijdens de watervogeltellingen in Nederland wordt tegenwoordig ook een selectie van roofvogelsoorten in kaart gebracht.

Het gaat daarbij om overwinterende roofvogels die deels aan waterrijke gebieden zijn gebonden. Van soorten als Zeearend, Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuiserz, Smelleken en Slechtvalk ontstaat zo een redelijk tot goed beeld van het voorkomen. Deze bijdrage gaat in op de resultaten van de afgelopen vier seizoenen.

Grootschalige roofvogeltellingen zijn niet nieuw. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig werden landelijke winter-tellingen van roofvogels georganiseerd door de Landelijke Werkgroep Roofvogeltellingen (LWRT). In een aantal opeenvolgende winters werd soms de helft van Nederland onderzocht. In vrijwel dezelfde periode kwam ook de winter- en trekvogelatlas tot stand en ontstond een compleet beeld van de Nederlandse roofvogelbevolking in de winter. Sindsdien zijn winterstellingen van roofvogels vooral een regionaal fenomeen. Gebieden als Drenthe, Flevoland, Hoeksche Waard en Schouwen-Duiveland worden in de winter al jarenlang fanatiek op roofvogels onderzocht. Landelijke aantalsontwikkelingen van overwinterende roofvogels worden vastgelegd met het PTT-project. Met ingang van 1999 zijn tijdens de midwintertelling van watervogels in januari sommige niet-watervogelsoorten aan het telformulier toegevoegd, waaronder naast de eerder genoemde roofvogels ook Bruine Kiekendief en Visarend. Werden de aantallen van al deze soorten eerst nog

schoorvoetend aan de formulieren toe-
vertrouwd, inmiddels doet iedereen
mee aan het tellen van de extra soorten.

Landelijke schattingen achterhaald?

De vraag is natuurlijk hoezeer de aantallen tijdens de midwintertellingen afwijken van de schattingen in de jaren tachtig (LWRT) en negentig (Bijlsma 1999). Het gemiddelde aantal van 270 Blauwe Kiekendieven dat tijdens de laatste vier midwintertellingen werd gezien, staat in schril contrast met de landelijke schatting van 1000 voor de jaren negentig en is ook lager dan de landelijke tellingen van de LWRT rond 1980 (tabel 1). Hetzelfde geldt voor de Ruigpootbuiserz, waarvan het hoogste aantal tijdens een midwintertelling 56 bedraagt, tegenover een landelijke schatting van 500 exemplaren in de jaren negentig. Gezien de neergaande trend van de PTT-index is dat niet verwonderlijk. En hoewel met de midwintertelling lang niet alle stukken Nederland worden bekeken, wijst alles er toch op dat winterpopulaties van 500 Ruigpootbuiserz en 1000 Blauwe Kiekendieven tot het verleden behoren. Vooral de Ruigpootbuiserz is tegenwoordig een schaarse verschijning geworden.

Anders is dat met de Slechtvalk, want met de groei van de Fenno-Scandinavische broedpopulatie en de zich uitbreidende populaties in Duitsland en België, nam de landelijke schatting toe tot van 40-70 individuen in 1978-83 tot 150-210 in 1995-98. Alleen al met de midwintertelling van 2002 werden 147 Slechtvalken geteld. Met de vogels erbij die zich ophouden in agrarische gebieden (waar alleen ganzen en zwanen worden geteld) zou een totaal voor Nederland

Tabel 1. Getelde aantallen roofvogels tijdens de midwintertellingen 1999-2002. Ter vergelijking zijn ook de aantallen uit januari 1982 opgenomen (gegevens LWRT; Doevedans et al. 1982). Ook toen werden vrijwel alle Nederlandse wateren geteld, aangevuld met een groot deel van het landelijk gebied in vooral Noord-Nederland en het Deltagebied.

soort	1999	2000	2001	2002	gem.1999-2002	1982
Zeearend	2	5	6	9	6	2
Bruine Kiekendief	65	125	99	58	87	23
Blauwe Kiekendief	203	265	229	349	270	489
Ruigpootbuiserz	45	35	29	56	44	126
Visarend	0	2	1	4	2	2
Smelleken	35	48	47	47	45	150
Slechtvalk	107	108	107	147	120	19

op dit moment wel eens de 200 individuen kunnen passeren.

Verspreiding

Aan de verspreiding van de Blauwe Kieken (figuur 1) valt weinig op in vergelijking met de winteratlas. Belangrijke concentraties worden vastgesteld op de Waddeneilanden, in de Delta en hier en daar in het binnenland zoals rond de Engbertsdijkerven (slaapplaats). Toch pakken de aantallen veel lager uit. Zo werden op de Waddeneilanden in januari 1982 liefst 85 Blauwe Kieken geteld, terwijl het gehele Waddengebied bij een vergelijkbare teldekking in januari 2001 'slechts' 30 exemplaren opleverde. Bij de Ruigpootbuiser (figuur 2) valt op dat de soort tegenwoordig verstek laat gaan in de duingebieden op de Hollandse kusten, en ook op de Waddeneilanden in de duinen met een lampje gezocht moet worden. Niet alleen de drastische afname van muizen en konijnen lijkt daarvoor verantwoordelijk, maar misschien ook de neiging noordelijker te overwinteren (gezien ook de afnemende aantallen die in Falsterbo, Zuid-Zweden, worden gezien).

Gedekte tafel

Wat voedselaanbod betreft, heeft een Slechtvalk in ons land niet te klagen. In waterrijke gebieden is het meestal al jaren vaste prik dat Slechtvalken winterterritoria bezetten (zie verspreiding in figuur 3). Dat er zoveel Slechtvalken in Nederland aanwezig zijn, is dan ook vooral een gevolg van de grote concentraties watervogels die zich in ons land ophouden. Dit komt ook tot uitdrukking in figuur 4, waar per telgebied de aantallen Slechtvalken zijn uitgezet tegen het aantal getelde watervogels. De prooiselectie is overigens divers. Op Griend zijn vooral Bonte Strandlopers (in januari 2001) en Rosse Grutto's (in april 2001) gewilde prooien. Slechtvalken rond de Friese meren lijken meer oog te hebben voor Kokmeeuwen die er de nacht doorbrengen en overdag in grote groepen op de kleigraslanden in het noordwesten van deze provincie foerageren. Naast de Slechtvalken die onrust stoken op de slaapplaats worden deze meeuwen overdag belaagd door valken die vanaf hoogspanningsmasten opereren. In de open delen van laag-Nederland vormt ook de Smient een aantrekkelijke prooi.

Lokganzen voor Zeearenden?

Met de populatiegroei en areaaluitbreiding van Zeearenden in Noord- en Middeuropa is ook het aantal overwinteraars in Nederland sinds halverwege de jaren tachtig licht toegenomen. Tijdens

de midwintertelling van 2002 werden 9 individuen gemeld, evenveel als in 1983/84 en 1995/96 (wat destijds als 'veel' werd beschouwd). De verspreidingskaart (figuur 5) toont de ligging van de belangrijke gebieden, zoals het Verdrongen Land van Saeftinge, de Biesbosch en het Lauwersmeer. De soort vindt hier rust, ruimte en veel watervogels. Dat vonden twee juveniele exemplaren ook tijdens de afgelopen midwintertelling in het Sneekermeregebied, waar natte zomerpolders zich uitstrekken en tienduizenden Kol- en Brandganzen 's nachts samendromden. De ganzenflappers in het gebied schrokken zich dan ook een hoedje toen één van de Zeearenden een pas losgelaten logkans in de lucht greep en naar de grond drukte. De tellers van ganzen-slaapplaatsen in het gebied memoreerden de enorme onrust onder ganzen in de vroege ochtend, iets wat het tellen van de 'wolken ganzen' er overigens niet eenvoudiger op maakte.

Na vier seizoenen roofvogels tellen tijdens de midwintertelling is het duidelijk dat het bijhouden van extra soorten tijdens de watervogeltellingen zinvol is. Na verloop van jaren zal ook meer inzicht ontstaan in de aantalsontwikkelingen en kunnen de gegevens een belangrijke aanvulling op het PTT vormen. *Blijf ze dus tellen die roofvogels!*

Romke Kleefstra

Literatuur/meer lezen

Bekhuis J., Hustings F. & van Winden E. 1999. Zeearenden in Nederland in 1945-1997. *Het Vogeljaar* 47: 145-153.

Bijlsma R.G. 1999. Onze roofvogels. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.

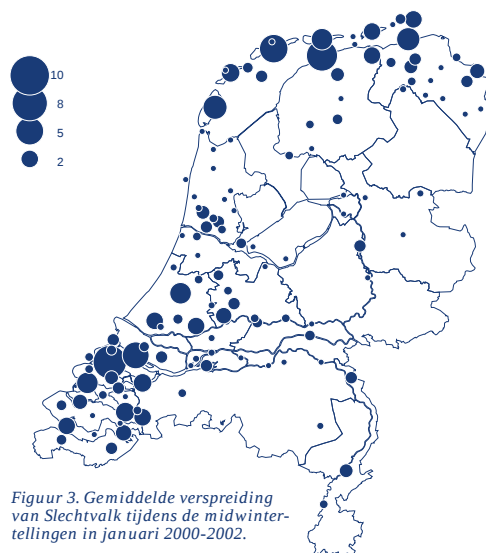
Boele A., van Turnhout C., Koffijberg K. & Plate C. 1999. Aantalsontwikkelingen van overwinterende roofvogels in Nederland in 1980-97. *De Takkeling* 7 (3): 173-189.

Doevendans J.A.J.P., Jonkers D.A., van Leeuwen J.F.N., Müskens G.J.D.M., Thissen J.B.M. & Visser D. 1982. Roofvogeltellingen in Nederland in januari 1982. *Limosa* 55: 121-124.

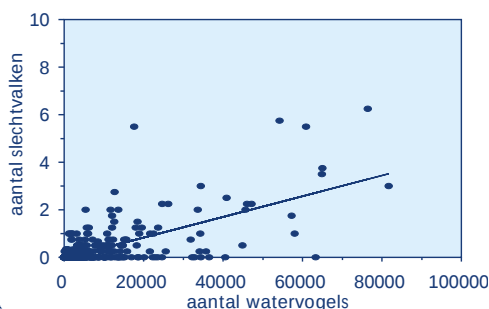
Hustings F. & van Winden E. 1998. Slechtvalken terug uit een diep dal. *SOVON-Nieuws* 11 (4): 14-16.

Ouweneel G. 1997. Zeearenden in de noordelijke delta. *Het Vogeljaar* 45: 110-113.

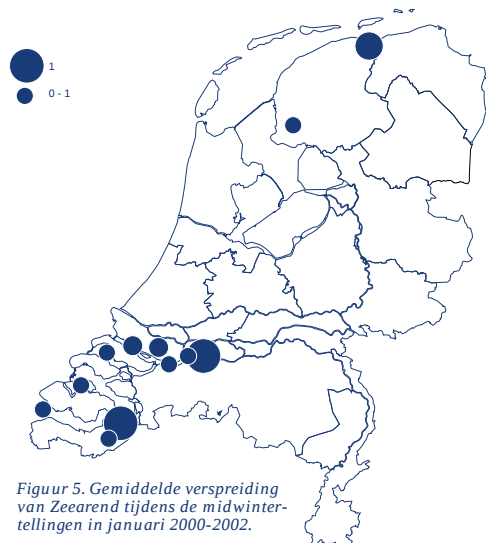
SOVON 1987. *Atlas van de Nederlandse Vogels*. SOVON, Arnhem.

Figuur 3. Gemiddelde verspreiding van Slechtvalk tijdens de midwintertellingen in januari 2000-2002.

Figuur 4. Aantal Slechtvalken per hoofdgebied afgezet tegen het aanbod aan watervogels (eenden, steltlopers en meeuwen).

Figuur 5. Gemiddelde verspreiding van Zeearend tijdens de midwintertellingen in januari 2000-2002.